

Nyugat-magyarországi Egyetem
Geoinformatikai Kar

A cselekvőképesség jogi szabályozása a magyar magánjogban

SZAKDOLGOZAT

Konzulens:

Lévainé dr. Szijártó Mariann
főtanácsadó

Készítette:

Geröly Nikolett
Nappali tagozat
Igazgatásszervező szak

Székesfehérvár
2014



**NYUGAT-MAGYARORSZÁGI EGYETEM
GEOINFORMATIKAI KAR**

8000 Székesfehérvár, Pirosalma u. 1-3. ☒ 8002 Székesfehérvár, Pf. 52.

Email: dh@geo.info.hu

☎ +36 22 945 200 Fax: +36 22 945 201 <http://www.geo.info.hu>

ÁLTALÁNOS JOGI INTÉZETI TANSZÉK

Nappali Tagozat
Igazgatósszervező szak
Szakdolgozat száma: Ig-227/2013.

GERÖLY NIKOLETT
szakdolgozati feladata

A szakdolgozat címe:

A cselekvőképesség jogi szabályozása a magyar magánjogban

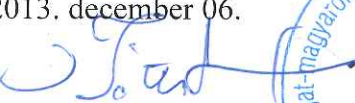
A feladat leírása:

- 1) Milyen összefüggéseket vet fel az ember jogalanyiságának, cselekvőképességének szabályozása? Adjon kitekintést a nemzetközi és az európai emberi jogi egyezmények szabályaira?
- 2) Ismertesse a jogképességgel és a cselekvőképességgel összefüggésben megalkotott, Ptk. előtti magánjogi szabályozást!
- 3) A hatályos Polgári Törvénykönyv miként szabályozza az ember jogképességét és a cselekvőképességet? Térjen ki a Ptk.-n kívüli szabályozásra is, különös tekintettel a jognyilatkozatok érvényességére?
- 4) Milyen gyakorlati problémák merültek fel a bírói gyakorlatban, amelyek a Ptk. módosítását tették szükségessé?
- 5) Az új Ptk. miként építi be a Csjt. és más jogszabályok rendelkezéseit? Jelent-e az új törvény lényeges változást a cselekvőképességet érintő szabályok vonatkozásában és amennyiben igen, úgy mely rendelkezéseket érinti?
- 6) Véleménye szerint indokolt volt-e családjogi szabályok Ptk.-ba történő beemelése? Megfelelőnek látja-e a változtatásokat?

Tanszéki konzulens: Lévainé dr. Szíjártó Mariann, főtanácsadó

Beadási határidő: 2014. május 26.

Székesfehérvár, 2013. december 06.


Dr. Tóth Zoltán József
tanszékvezető




Dr. Mélykúti Gábor
dékán

NYILATKOZAT

AlulírottGERÖLY NIKOLETT..... (neptun kód:XXXXXXXXXX.....) jelen nyilatkozat aláírásával kijelentem, hogy aA (SELEKTIVÉDESÉG) JOGI SZABÁLYOZÁSA A MAGYAR MAGÁNJOGBAN..... című

szakdolgozat

(a továbbiakban: dolgozat) önálló munkám, a dolgozat készítése során betartottam a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. tv. szabályait, valamint az egyetem által előírt, a dolgozat készítésére vonatkozó szabályokat, különösen a hivatkozások és idézések tekintetében¹.

Kijelentem továbbá, hogy a dolgozat készítése során az önálló munka kitétel tekintetében a konzulenszt illetve a feladatot kiadó oktatót nem tévesztettem meg.

Jelen nyilatkozat aláírásával tudomásul veszem, hogy amennyiben bizonyítható, hogy a dolgozatot nem magam készítettem, vagy a dolgozattal kapcsolatban szerzői jogsértés ténye merül fel, a Nyugat-Magyarországi Egyetem megtagadja a dolgozat befogadását és ellenem fegyelmi eljárást indíthat.

A dolgozat befogadásának megtagadása és a fegyelmi eljárás indítása nem érinti a szerzői jogsértés miatti egyéb (polgári jogi, szabálysértési jogi, büntetőjogi) jogkövetkezményeket.

Székesfehérvár, 2014. május 22.

.....Geröly Nikolett.....

Hallgató

¹ 1999. évi LXXVI. tv. 34. § (1) A mű részletét - az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven - a forrás, valamint az ott megjelölt szerző megnevezésével bárki idézheti.

36. § (1) Nyilvánosan tartott előadások és más hasonló művek részletei, valamint politikai beszédek tájékoztatás céljára - a cél által indokolt terjedelemben - szabadon felhasználhatók. Ilyen felhasználás esetén a forrást - a szerző nevével együtt - fel kell tüntetni, hacsak ez lehetetlennek nem bizonyul.

Tartalomjegyzék

Bevezetés	3
1. Történeti áttekintés.....	4
1.1. Jogképesség és cselekvőképesség a Római jogban	4
1.2. Jogképesség és cselekvőképesség a régi magyar jogban	6
1.2.1. Jogképesség.....	6
1.2.2. Cselekvőképesség	8
1.3. Magyar magánjog kodifikációs fejlődése.....	10
1.4. Jogképesség és cselekvőképesség Magyarország Magánjogi Törvénykönyve alapján (továbbiakban törvényjavaslat).....	12
2. Jогalanyiság és cselekvőképesség.....	16
3. Jogképesség és cselekvőképesség szabályozása az 1959. évi Polgári Törvénykönyv alapján (továbbiakban Ptk.).....	20
3.1. A jogképesség.....	20
3.2. Holtnak nyilvánítás.....	21
3.3. A cselekvőképesség.....	22
3.4. A kiskorúság miatti korlátozott cselekvőképesség illetve cselekvő-képtelenség .	23
3.5. A korlátozottan cselekvőképes és a cselekvőképtelen kiskorúakra vonatkozó közös szabályok.....	25
3.6. A cselekvőképesség korlátozása és kizárása gondnokság alá helyezéssel	27
3.7. A cselekvőképességet korlátozó és a cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezetttekre vonatkozó közös szabályok.....	31
3.8. Cselekvőképtelenség gondnokság alá helyezés nélkül	32
3.9. A gondnokság alá helyezés megszüntetése, illetve módosítása	33

3.10.	Cselekvőképességet nem érintő támogatott döntéshozatal.....	33
3.11.	Rendelkezés a cselekvőképesség jövőbeli korlátozása esetére	34
4.	Az 1959. évi Polgári Törvénykönyv módosítása	36
5.	Az Új Ptk. szerkezete.....	38
6.	Összegzés	44
Irodalomjegyzék		48

Bevezetés

Szakdolgozati témám címe a cselekvőképesség jogi szabályozása a magyar magánjogban.

Témaválasztásomat azzal indokolnám, hogy bár sokak számára triviálisnak tűnhet, de mindenképp érdemes foglalkozni egy olyan témával, ami a mindennapjaink, társadalmi, gazdasági viszonyaink része. Mindenkinek érdeke, hogy egy-egy gazdasági, kötelmi, jogi kapcsolatra lépés előtt tisztában legyen azzal, hogy a másik fél rendelkezik-e az adott jogviszony létrejöttéhez szükséges belátási képességgel.

Az új Ptk. változást hozott a gondnokság alá helyezés területén is, még pedig abban, hogy megszünteti az általános jelleggel való korlátozást. Az egyes ügycsoportok megjelölésének kötelezettsége a továbbiakban a hozzátartozókat terheli majd.

Így minden személy számára az eddiginél is indokoltabb lesz a cselekvőképességre vonatkozó szabályok ismerete, mivel egy esetleges gondnokság alá helyezésnél a hozzátartozókra hárul ez a feladat, hogy megjelöljék, mik azok az ügycsoportok, amelyekben szükségesnek érzik a korlátozást a gondnokság alá helyezni kívánt személy tekintetében.

A bíróságoknak is körültekintőbben kell eljárniuk, mivel az általános jelleggel történő korlátozás kizárásával inkább az adott személyre kell fókuszálni és egyéni életkörülményeinek részletes vizsgálatával kell meghozni a döntést.

Az új Ptk. megalkotásánál nagy figyelmet kellett fordítani a nemzetközi dokumentumok emberi jogi szabályaira, azokkal való összhang megteremtésére. A cél az volt, hogy a mentális fogyatkozással rendelkező személyeket csak oly mértékben korlátozzák jognyilatkozataik megtételében, amennyire az feltétlenül szükséges.

1. Történeti áttekintés

1.1. Jogképesség és cselekvőképesség a Római jogban

Ahogy Magyarország úgy számos más európai ország kodifikációjának eredetét is egészen a római magánjogig vezethetjük vissza. Bár a római jog egyik jogirodalomban sem hatályos, mégis tartalmát tekintve a civiljog alapkövének tekintjük illetve a fontosabb definíciók, alaptételek megjelennek a ma hatályos jogirodalomban.

A római jog csak az emberek rendkívül kis részét ismerte el teljes jogképességűnek. A jogképesség nem járt alanyi jogon, hanem személyhez fűződött az adott polgár római társadalomban elfoglalt státusza alapján. E szerint teljes jogképességgel csak a római polgárok rendelkeztek, míg másoknak korlátozott jogképessége volt, vagy rabszolgák esetében teljesen hiányzott a jogképességük.

Ahhoz, hogy valamely polgár teljes jogképességgel rendelkezzen, szükséges volt mindhárom státusz együttes meglétére, melyek a szabadság, polgárság és családjogi önállóság.¹

Status libertatus - szabadság

E szerint két csoportot különböztettek meg, valaki vagy szabad volt vagy rabszolga. A rabszolga státuszt születéssel, büntetéssel, valamint fogságba eséssel szerezhették. A rabszolga semmilyen magánjogi jogosultságot nem szerezhett, jogilag még személynek sem minősült, csupán egy dolognak vagy jogok tárgyának tekintették.

Status civitatis – polgárság

Az e státuszba eső személyek teljes köz- és magánjogi jogalanyisággal rendelkeztek, jellemzően a római polgárok tartoztak ide.

¹ Kenyeres János, Lovászy Csaba, Péterfalvi Attila, Sárközy Szabolcs, Török Gábor – A magánjog alapjai 2002 (16. o.)

Status familiae – önjogúság

Önjogúság szempontjából két csoportra osztható: azok, akik nem álltak családi hatalom alatt, tehát önjogúak például a családfő, illetve akik családi hatalom alatt álltak.

Ez nem jelenti azt, hogy a családi hatalom alatt álló családtagok nem rendelkeztek jogképességgel, csupán a családfőnek való alárendeltség miatt minden jogot neki szereztek meg.

A cselekvőképesség az embernek azt a képességét jelenti, hogy az jogokat szerezhessen illetve kötelezettségeket vállaljon cselekedeteivel saját magának vagy akár másnak. A római jogban a jogképesség megléte nem feltételezte a cselekvőképesség meglétét és ez az állítás fordítva is igaz. Voltak bizonyos körülmények, amelyek korlátozták mind a jogképességet, mind a cselekvőképességet.

Jogképesség esetében ezek a korlátozó tényezők a női nem, a becsületcsökkenés illetve az alacsonyrendűekhez való tartozás volt.

Cselekvőképesség esetében befolyásoló tényezők a serdültség, az elmeállapot, a tékozlás, valamint a testi fogyatékosság, melyek azáltal, hogy csak részben vannak meg vagy esetleg teljesen hiányoznak a cselekvőképesség korlátozottságát illetve cselekvőképtelenséget eredményeztek.

Ezáltal levonhatjuk a konzekvenciát, hogy a jogképesség megléte nem tette egyértelművé a cselekvőképesség meglétét egy serdületlen, vagy sérült elméjű személy esetében, míg a cselekvőképesség sem volt előfeltétele a jogképesség meglétének gondoljunk itt a nőkre vagy rabszolgákra.²

² Földi András és Hamza Gábor – A római jog története és intézményei 1996 (203-229. o.)

1.2. Jogképeség és cselekvőképesség a régi magyar jogban

Magyarország magánjogának kialakulása, a személyek jogállásának fejlődése, valamint a magyar társadalom teljes átalakulása az Árpád-házi királyok uralkodásának idejére tehető. Ekkor alakultak ki a rendek, az egységes jobbágyság és különböző magánjogi jellegű jogintézmények, amelyeket később Webőczy István rögzített Hármaskönyvében. A kor jellegzetessége még, hogy minden jogviszony – úgy, mint tulajdon, rendelkezés, birtoklás, öröklés és személyállapot - középpontjában a földbirtok állt. Ezek jelentősége abban rejlik, hogy nagymértékben befolyásolták a gazdasági, valamint politikai hatalmi viszonyokat.

1.2.1. Jogképeség

Jogképeséget tekintve Szent István a keresztény hitvilág követőjeként a jogegyenlőséget szorgalmazta, mi szerint Isten előtt minden ember egyenlő. A gyakorlatban azonban a vagyoni viszonyok változásával illetve a katonaság iránti növekvő igény hatására a jogképeség terjedelme is korlátozásra került. Így a társadalom rétegződésekként két csoport jött létre a közsabadok (liber) és a szolgák (servus) tekintetében.

A közsabadok helyzete a jogképeségük terjedelmét tekintve az évszázadok alatt folyamatosan változott igazodva az aktuális gazdasági és társadalmi berendezkedéshez. Szent István törvényeiben három csoportot különböztet meg: ispán, vitéz és népből való. Ezen kívül az egyházi személyeket is a közsabadok körébe sorolták, hisz az egyházi rend felvétele maga után vonta a szabad jogállapot meglétét is.

Közsabadoktól eltérően korlátozott jogképeséggel rendelkeztek a szolgák, akik a magyar középkorban is egy vagyontárgynak, dolognak minősültek, akik ezen túlmenően eladhatóak voltak. Kétféle módon válhatott valakiből szolga: ha hadifogságba esett, vagy ha élete végéig tartó kényszermunkára ítéltetett. A kereszténység hatására helyzetük fokozatosan javult, olyannyira, hogy az egyház mindenkit a szolgák felszabadítására sarkallt. Végül a 13-14. századra kialakult egy egységes jobbágyság, mely a 15. századra már a népesség nagy részét érintette.

„A jogképeség, a jogalany azon jogi helyzete, lehetősége, melynek eredményeképpen jogok és kötelezettségek alanyává válhat.”³

Az ember jogképesége az élve születéstől, mint feltételtől kezdődött és a halállal szűnt meg. Azonban a rendi jog már a méhmagzat jogait is védelemben részesítette. Ezáltal egy függő jogi helyzet alakult ki annak érdekében, hogy a később születendő gyermek, vagyonát tekintve ne kerülhessen hátrányos helyzetbe.

Az ember jogképesége a halál tényének megállapításával ért véget. A halál tényének megállapítását pedig az egyházi anyakönyvezés bevezetésével a halotti anyakönyvi bizonyítvány kiállításával igazolták, melynek az öröklési jog vonatkozásában volt fontos szerepe. Egy embert pedig csak akkor tekintettek halottak, ha annak tényét kétséget kizáróan bizonyítani lehetett. A szokásjogi gyakorlatban még nem ismerték az eltűnt ember holtta nyilvánítását, így ez csak az Osztrák Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével szivárgott be a köztudatba.

A 11-12. században az ember jogképeségét befolyásoló tényezők között az szerepelt, hogy az adott ember szabad állapotú-e vagy szolga. A jogképeség terjedelmét pedig az határozta meg, hogy mely rendbe tartoztak. A rendi korban teljes jogképeséggel csak a nemesi rendbe tartozók rendelkeztek.

A vallás és a jogképeség vonatkozásában teljes jogképeséggel csak az uralkodó (katolikus) és a bevett valláshoz (evangélikus, református, unitárius) tartozók rendelkeztek. Bevett vallásnak az minősült, amelyet a törvény egyenjogúnak ítélt meg a római katolikus vallással és annak tagjai számára vallásszabadságot biztosított.

A nem és a jogképeség vonatkozásában, a rendi korszakban csak a férfiak rendelkeztek teljes jogképeséggel. A régi magyar jogban a nők illetve férfiak jogképeségének terjedelme jelentősen eltért egymástól, hisz a férfiak teljes jogképeségéhez képest a nők jogképesége jelentős korlátozást szenvedett. Ennek tipikus példája az apai hatalom, mely férjhez menetelükig korlátozta a nőket, de ezt követően sem javult jelentősen a helyzetük, hisz az apai hata-

³ Mezey Barna - Magyar jogtörténet 2007 (87. o.)

lom alól való szabadulásukkal egyidejűleg – a házasságkötéssel – férji hatalom alá estek. Ezen kívül a nő az anyát kivéve nem lehetett gyám és családi jogokat sem gyakorolhatott.

A korlátozások ellenére viszont a nők néhány „előnyre” is szert tehettek, mint például a teljes korúság megszerzése, melyet a 12. életévük betöltése után férjhez menetelükkel érhetek el és ez által kikerültek az apai hatalom alól. Így a házasságkötés a nők számára egyfajta „mentő-övként” funkcionált a nagykorúsítás elérése érdekében, melynek nagy előnye, hogy nem volt visszamenőleges hatálya akkor sem, ha a házasságuk felbomlott még a 24. életévük betöltése előtt.

Nők akár nemesi rangot is szerezhettek, abban az esetben, ha nemes emberrel kötöttek házasságot.

Büntetéseknel is enyhébb szankciókat szabtak ki nőkre, mivel a Hármaskönyv kimondta, hogy semmilyen körülmények között nem lehet nőket halálbüntetéssel sújtani.

1.2.2. Cselekvőképesség

„A cselekvőképesség az ember azon képessége, hogy saját cselekedeteivel magának vagy másnak jogokat szerezhet és kötelezettségeket vállalhat.”⁴

A cselekvőképesség meglétének alapvető feltétele az értelmi képesség megléte, tehát tetteinkre és az azok által kiváltott jogkövetkezményekre megfelelő belátási képességgel rendelkezünk. E feltétel teljesülése alapján a cselekvőképesség három féle formáját különböztetjük meg: cselekvőképesség, korlátozott cselekvőképesség, cselekvőképtelenség.

Cselekvőképességet befolyásoló tényezők között szerepelt a kor, a nem és az elmebeli állapot.

A régi magyar jogban a cselekvőképességet illetően csak két kort határoztak meg: valaki vagy cselekvőképesnek minősült vagy cselekvőképtelennek. Werbőczy Hármaskönyvében

⁴ Mezey 2007 (94. o.)

meghatározta a serdültség alsó határát is, mely a lányok esetében 12, míg fiúk esetében a 14. életévük betöltéséhez kötötték.

A rendi jogban megkülönböztették egymástól a teljes korúakat (mai értelemben ezt nevezzük nagykorúnak) illetve a nem teljes korúakat. Férfiak a 24. életévük, míg a nők a 16. életévük elérésével váltak teljes korúvá. A nők esetében előbb következhetett be a teljes korúvá válás, ha házasságot kötöttek a 12. életévük betöltése után.

Mind a lányok, mind a fiúk serdületlennek számítottak a 12. életévük betöltéséig, illetve serdültek voltak a lányok a 12-16. életévük, míg a fiúk a 12-24. életévük között. A serdületlenek cselekvőképtelennek számítottak, a serdültek, azaz törvényes korúak pedig korlátozottan cselekvőképességek. A serdültség elérésével egyre több jogot gyakorolhattak, például perjogi cselekvőképességgel rendelkeztek, a 12 éves lány házasságot köthetett, persze csak törvényes képviselőjének hozzájárulásával, 14 évesen a fiúk ajándékot fogadhattak el és 16 évesen már kölcsönt is felvehettek.

A teljes kor elérése pedig teljes magánjogi cselekvőképességet eredményezett számukra, ez azonban nem jelentette egyúttal az apai hatalom alól való kikerülést. Fiú csak akkor szabadulhatott az apai hatalom alól, ha megtörtént közöttük a vagyon felosztása.

A régi magyar jogban az anyakönyvvezetést még nem ismerték, ezért a kor megállapítására egy egyedi eljárást, az életkort megállapító eljárást kellett lefolytatni, melyet a bíró akkor rendelt el, ha vitás volt a gyermek perbeli képessége.

Természetesen cselekvőképtelennek minősültek azok a személyek, akik valamilyen mentális zavarral rendelkeztek, azaz elmebetegeket voltak. Törvényes képviselőjük jóváhagyása nélkül cselekedeteik nem voltak elfogadhatóak.⁵

⁵ Mezey 2007 (79-96. o.)

1.3. Magyar magánjog kodifikációs fejlődése

(Szokásjogtól az 1928-as Mtj.-ig terjedő időszak)

A szokásjog az államalapítástól vált fokozatosan meghatározóvá, mely a 15. századra olyan méreteket öltött, mely teljesen átfogta a középkori magyar magánjogot és annak alapjává vált.

Szokásjog alatt egy olyan átfogó jogrendszert értünk, mely a közösség mindennapjait, alapvető szükségleteit és magatartásukat szabályozta a közösség tagjaival és a hatalmon lévő uralkodóval szemben. A szokásjog fő jellemzője volt, hogy egy konkrét problémára fókuszált és azt próbálta meg orvosolni. Ezekből a rendszeresen alkalmazott szankciókból, megoldásokból jött létre egy általánosan elfogadott jogrendszer.

De épp ezen jogrendszer gyakorlatias volta és az egyedi élethelyzethez igazodó alkalmazása tette lehetővé az uralkodók önkényeskedését, valamint a rendszeres törvényi összeütközést. Ami az egyik uralkodó színe előtt súlyos büntettnek minősült, az más előtt megbocsátást nyert.

E probléma megoldására törekedve ismerték fel annak szükségességét, hogy a gyakorlatban alkalmazott szokásjogot egy egységes rendszerbe kell, hogy foglalják. Ez segítené a jogbiztonság megteremtését és az egységes jogalkalmazást.⁶

Így II. Ulászló megbízást adott Werbőczy Istvánnak az ország eddigi törvényeinek, rendeleteinek illetve általános elfogadott és alkalmazott szokásainak az összegyűjtésére. Werbőczy ezután az elkészült munkáját 1514-ben terjesztette az országgyűlés elé Hármaskönyv címmel (Tripartitium), amelyet elfogadtak, a király is aláírta, de pecséttel való ellátása és kihirdetése már nem valósult meg. Ezért Werbőczy 1517-ben kinyomtatta, majd elküldte a bíróságok részére, amelyek ezúton alkalmazni kezdték és így épült be a magyar jog rendszerébe. 1628-ban a Corpus Iuris Hungaricibe is bekerült.

⁶ Mezey 2007 (20-31. o.)

A hitelesítés és kihirdetés ellenére a Hármaskönyv olyan szilárd szokásjogi rendszert hozott létre, amely egészen a 19. századig éreztette hatását.

Végül a szokásjog eltörlésére irányuló kísérletek közül az 1848 évi XV. törvénycikk járt többé-kevésbé sikerrel, mely elrendelte „az ősiség teljes és tökéletes eltörlésének alapján a Polgári Törvénykönyv” elkészítését. Ugyan a szabadságharc bukása egy időre akadályozta a terv megvalósítását, de a kiegyezés után (1871-1892) több tervezet is elkészült.

Az első átfogó tervezetet 1900-ban hozták nyilvánosságra, majd ennek egy átdolgozott változata jelent meg törvényjavaslatként 1913-ban, melyet az országgyűlés elé is benyújtottak. A módosító munkálatok elvégzése után a kiküldött parlamenti bizottság azzal a kérelemmel terjesztette újra az országgyűlés elé az immár negyedik tervezetet, hogy annak megvitatására a világháború lezárását követően térjenek vissza. Így az I. világháború után a további munkálatok 1922-ben folytatódhattak, míg végül az ötödik tervezetként született meg 1928-ban a Magánjogi Törvény Javaslat (Mtj). Annak ellenére, hogy ez a törekvés sem lépett törvényi jogerőre, mindenképp eredménynek tekinthetjük, hogy ezt a javaslatot a bírói gyakorlat alkalmazta.⁷

⁷ Vékás Lajos: Egy új polgári törvénykönyv történelmi időszerűségéről
<http://www.matud.iif.hu/01dec/vekas.html>

1.4. Jogképesség és cselekvőképesség Magyarország Magánjogi Törvénykönyve alapján (továbbiakban törvényjavaslat)

„1. § Joga és kötelezettsége annak lehet, akit a törvény jogképesnek – személynek – nyilvánít.”

A törvényjavaslatot olvasva rögtön a bevezető szabályokban már meghatározásra kerül a jogképesség, melynek lényegi elemei a jogok és kötelezettségek szerzésének lehetősége, mely az ember vele született képessége. A méhmagzatot is megilleti a jogképesség, az élve születéshez, mint feltételhez kötve.

Fontos kiemelni, hogy a törvényjavaslat hiányosságát korrigálva az 1959. évi Polgári Törvénykönyvben már megjelenik egy jelentős elem is a jogképességhez kapcsolódva mi szerint:

Bármilyen korlátozó szerződés illetve egyoldalú nyilatkozat, amely a jogképesség csorbítását célozza semmis.

Holtnak nyilvánítás kérelemre történt a bíróság által az alábbi három esetben:

1. Ha születésétől hetven év telt el és azon év végétől számítva, amikor a kapott hírek szerint még élt öt éve híre veszett, vagy ha születésétől eltelt harminc év és azon év végétől számítva, amikor a kapott hírek szerint még élt tíz éve híre veszett;
2. Ha háborúban vett részt és az alatt tűnt el, akkor a békekötés napjától vagy annak hiányában a háború véget érésétől számítva három év telt el;
3. Ha hajótörést szenvedett vagy más életveszélyben volt és azóta híre veszett, annak az évnek a végétől számítva, amikor a hajótörés vagy az életveszélyes esemény bekövetkezett három év telt el;

A holtnak nyilvánítotttról az a vélelem, hogy meghalt, abban az időben lesz hatályos, amit a holtnak nyilvánító ítélet halála idejéül megállapít.

A törvényjavaslat a cselekvőképesség szintén három fokozatát különbözteti meg. E szerint cselekvőképes az önjogú személy, korlátozottan cselekvőképesek a nem önjogúak, azaz a kiskorúak és a gondnokság alá helyezett nagykorúak és cselekvőképtelennek minősülnek a személyek az alábbi három esetben:

1. „aki tizenkettedik életévét még nem töltötte be;
2. aki elmebaj, múltó elmezavar vagy öntudatlanság miatt a szükséges értelmes akaratelhatározásra nem képes, amíg ez az állapota tart;
3. aki elmebaj miatt gondnokság alá van helyezve”

Önjogúnak, azaz cselekvőképesnek minősült az a személy, aki nagykorú és nincs gondnokság alá helyezve.

Nagykorúnak pedig az a személy számított, aki a huszonnegyedik életévét betöltötte továbbá az a kiskorú is, aki a házasságkötéssel vagy nagykorúsítással nagykorúvá válik. Eltérés látszik ez alapján a mai szabályozást illetően egyrészt a nagykorúság eléréséhez szükséges életkorban, másrészt a nagykorúsítás eszközének lehetőségében, mely ma már nem alkalmazható a nagykorúság elérését egyfajta „meggyorsító” intézményként.

A cselekvőképes személy szerződést köthetett és lehetősége volt egyéb jognyilatkozat tételére.

Kiskorú cselekvőképessége terjedelme szerint szerződést köthetett és egyéb jognyilatkozatot is tehetett, de csak törvényes képviselőjének hozzájárulásával, kivétel olyan jogügyletek esetében, amelyekkel a kiskorú kizárólag előnyt szerez, törvényes képviselője nélkül is köthetett. Végül köthetett a mindennapi forgalomban előforduló csekélyebb jelentőségű jogügyleteket is.

A gondnokság alá helyezett személyek cselekvőképessége ugyanolyannak minősült, mint a kiskorúaké.

Cselekvőképtelen kategóriába tartozó személyek körét már fent említettem, ezek közül a tizenkét évnél fiatalabb gyermek a cselekvőképtelenekhez való sorolása ellenére – a kiskorú-

akhoz hasonlóan - köthet a mindennapi forgalomban előforduló csekélyebb jelentőségű jogügyleteket.

Az elmebaj miatt gondnokság alá helyezett csak annyiban cselekvőképtelen, amennyiben a szükséges akarat elhatározásra nem képes állapotban van, időben pedig addig, ameddig gondnokság alá helyezése tart. Nem köthet szerződést, jognyilatkozatot sem tehet a további jogügyleteire vonatkozóan pedig a kiskorúakra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.

„A bíróság kérelemre gondnokság alá helyezi azt:

1. aki tartós elmebaja - elmebetegsége vagy elmegyöngesége - miatt ügyeinek ellátására nem képes;
2. akinek tartós elmebeli - értelmi, érzésképes vagy akaratbeli - olyan fogyatkozása van, amely őt ügyeinek kellő ellátásában lényegesen akadályozza (fogyatékos elmetehetség), ha emiatt, tekintettel egyéniségére, életviszonyaira és egyéb körülményeire, gondnokság alá helyezése szükséges;
3. aki tékozlásával magát vagy családját a vagyoni romlás veszélyének teszi ki;
4. aki iszákosságával, általában bódulatot keltő szereknek szokásszerű mértéktelen élvezésével elmebeli épségét, magának vagy családjának megélhetését, avagy magának vagy másnak biztonságát veszélyezteti.”

Eltérés látszik ez alapján, hogy az 1959. évi Polgári Törvénykönyv nem tér ki a gondnokság alá helyezhetőség eseteire ilyen részletesen, hisz az csak átfogóan határozza meg, hogy az adott személy szenvedélybetegsége miatt, tartósan vagy időszakonként visszatérően belátási képessége nagymértékben csökkent. Ez a szabályozás sokkal szilárdabb, mivel a szenvedélybetegséget a bíróság által kijelölt orvosszakértő egyértelműen meg tudja állapítani, míg a bódulatot keltő szerek szokásszerű meghatározása illetve magának vagy családjá megélhetésének veszélyeztetése relatív fogalom, nem állapítható meg élesen az a határ, amitől már jogosan fenn áll ez a tény.

Cselekvőképtelenség tekintetében a törvényjavaslat meghatározza a következményeket, mi szerint: Cselekvőképtelen személy által kötött szerződés vagy egyéb jognyilatkozat, amit saját maga tett semmis.

Továbbá olyan egyoldalú jognyilatkozat, amelyet egy adott személy a cselekvőképtelen felé tesz és emellett a cselekvőképtelen állapotával tisztában volt vagy gondatlanságból nem ismerte, ha szóbeli volt, akkor hatálytalan, ha írásbeli, akkor pedig abban az esetben válhat hatályossá, ha a törvényes képviselőnek vagy a cselekvőképtelen állapot megszűnése után magának a címzettnek a tudomására jut.⁸

⁸ Magyarország Magánjogi Törvénykönyve 1928 (1.§-42.§)

2. Jogalanyiség és cselekvőképesség

A jogalanyiség lényegi eleme a jogokkal való szabad rendelkezés illetve a kötelezettségek vállalása, mely szorosan fűződik az emberhez, ellentétben a cselekvőképességgel, melyet az ember fizikai illetve mentális képességei határozzák meg. Ezt a státuszt, mely ma már minden embert általános, egyenlő és feltétlen módon megillet a különböző nemzetközi egyezményeknek köszönhetjük, melyek rendeltetése e jogalanyiség biztosítása minden ember számára.

A továbbiakban célom a jogalanyiség illetve cselekvőképesség elemzése útján bizonyos összefüggéseket levonni, majd az ezeket garantáló nemzetközi dokumentumokat bemutatni.

A 2013. évi V. törvény a jogképességet, mint egy minden embert megillető státuszt definiál. Ez azonban önmagában nem eredményezi a cselekvőképesség meglétét is, hiszen ez az adott élethelyzettől függ. Elmondható azonban, hogy sem a régi magyar jogban sem a jelenleg is élő és elfogadott néhány kultúrában, nem alapfeltétel az ember jogalanyiségének megléte.

Gondoljunk itt akár csak a rabszolgaságra vagy a 15. századi magyar jobbágyságra, ahol az emberekre, mint egyfajta tárgyra, dologra tekintettek, azokkal szabadon rendelkezhettek. Ezért a különböző nemzetközi egyezmények megalkotásának célja volt, hogy az ilyen fajta tárgyiasítás kizárására garanciát nyújtson és minden ember jogosult legyen a jogképességének jogszabály általi védelmére, minden nemű erre irányuló csorbítás ellen.⁹

A jogképesség minden ember számára való biztosítását illetve védelmét jó néhány nemzetközi egyezmény garantálja. Nevezetesen kiemelném az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 6. cikkét illetve a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 16. cikkét, melyek kimondják, hogy minden embernek joga van ahhoz, hogy az őt alanyi jogon megillető jogképességét bárhol elismerjék.¹⁰

⁹Dr. Petrik Ferenc: Polgári jog - Kommentár a gyakorlat számára Második Könyv 1. oldal

¹⁰ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata

Továbbá e két nemzetközi dokumentum elrendeli a rabszolgaságban, szolgaságban való tartás tilalmát illetve a rabszolga-kereskedelem bármilyen formájának tiltását, valamint rögzítik azt a szabályt is, hogy minden embernek veleszületett joga van az élethez, szabadsághoz és személyi biztonsághoz, amelyet a törvénynek védelmeznie is kell. Hozzáteszik még, hogy senkit nem lehet életétől önkényesen megfosztani.

Ezen kívül lefektetik azt a szabályt is, mi szerint minden embernek joga van az őt megillető törvényi előtti egyenlőséghez és a törvény által biztosított egyenlő védelemhez, mellőzve minden fajta diszkriminációt nevezetesen faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy egyéb vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni születési vagy más helyzet alapján.

Végül a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya fontosnak tartja rögzíteni azt a szabályt is, mely alapján a nemzeti, faji vagy vallási gyűlölet bármilyen hirdetésének, törvényben való tiltását rendeli el, amely megkülönböztetésre, ellenségeskedésre vagy erőszakra izgat.¹¹

Az általános emberi jogokat megfogalmazó egyezményeken kívül meg kell említeni a cselekvőképtelen nagykorúak jogi védelmét, mely az Európa Tanács Miniszterek Bizottságának R (99) 4 számú Ajánlása.

Ebben rögzítésre kerül, hogy a különböző társadalmi változások eredményeként szükséges olyan jogszabályok megalkotása, mely a nagykorú fogyatékossgal rendelkező polgárok érdekeinek védelmét szolgálja. Ezen a területen a különböző tagállamok jogrendszerében jelentős eltérések mutatkoznak, ezért a Miniszterek Bizottsága megfogalmaz számos olyan emberi jog illetve a méltóság védelmét szolgáló alapelvet, melyek betartása elősegíti a tagállamok közötti eltérő jogi szabályozás összehangolását a cselekvőképtelen nagykorúak jogi védelmének elősegítése érdekében.

A tagállamok feladata tehát, hogy minden jogalkotási és gyakorlati intézkedést tegyenek, amelyek szükségesek az alapelvek megvalósításához.¹²

¹¹ Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya

¹² Az Európa Tanács R. (99) 4 számú ajánlása

Az ENSZ Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló Egyezmény „célja valamennyi emberi jog és alapvető szabadság teljes és egyenlő gyakorlásának előmozdítása, védelme és biztosítása valamennyi fogyatékossgal élő személy számára, és a velük született méltóság tiszteletben tartásának előmozdítása.”¹³

Ennek megvalósulása érdekében meg kell szüntetni minden nemű fogyatékossgon alapuló megkülönböztetést, amely az emberi jog és alapvető szabadság korlátozását vagy kizárását eredményezné.

Általános alapelvként rögzíti a következőket:

- a) a veleszületett méltóság, az egyéni autonómia tisztelete, beleértve a saját döntés meghozatalának szabadságát és a személyek függetlenségét;
- b) a hátrányos megkülönböztetéstől való mentesség;
- c) teljes és hatékony társadalmi részvétel és befogadás;
- d) a fogyatékossgal élő személyek különbözőségének tisztelete és elfogadásuk az emberi sokszínűség, valamint az emberiség részeként;
- e) esélyegyenlőség;
- f) hozzáférhetőség;
- g) a nők és férfiak közötti egyenlőség;
- h) a fogyatékossgal élő gyermekek formálódó képességeinek tisztelete, és a fogyatékossgal élő gyermekek identitásuk megőrzéséhez fűződő jogának tiszteletben tartása.

Továbbá kötelezettségeket támaszt a részes államokkal szemben, hogy meghoznak minden olyan jogalkotási illetve egyéb gyakorlati intézkedést, segítségnyújtást, információk biztosítását, amellyel előmozdítják az egyezményben foglalt fogyatékossgal élő személyek jogainak védelmét, valamint figyelembe veszik azok emberi jogainak védelmét illetőleg tartóz-

¹³ Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló Egyezmény 1. cikk

kodnak minden olyan cselekedettől, magatartástól, amely ellentétes az egyezményben foglaltakkal.¹⁴

Ezek alapján levonható a jogképesség tartalmára vonatkozó három lényeges ismerv, mi szerint: általános, egyenlő és feltétlen.

Általános, mivel minden embert megillet mindennemű faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni születés vagy más helyzet alapján történő megkülönböztetés nélkül.

Egyenlő, mivel a jogképességet nem lehet behatárolni terjedelme vagy bármilyen mértéke szerint, hogy kit illet jobban vagy kevésbé. Arra minden ember azonos módon jogosult.

Feltétlen, mivel tisztán az emberhez, mint személyhez kötődik, nem függ semmilyen követelmény teljesítésétől vagy képességtől. Ugyanúgy jogképesnek minősül akár egy cselekvőképtelen újszülött, vagy belátási képességgel nem rendelkező nagykorú, mint egy cselekvőképessége teljes birtokában lévő személy.¹⁵

¹⁴ Fogyatékossággal élő személyek jogairól szóló Egyezmény 4. cikk

¹⁵ Dr. Petrik 2013 1-2. oldal

3. Jogképesség és cselekvőképesség szabályozása az 1959. évi Polgári Törvénykönyv alapján (továbbiakban Ptk.)

3.1. A jogképesség

Az 1959. évi IV. törvény szabályozása szerint minden ember jogképes, tehát jogok illethetők és kötelezettségek terhelhetők. Továbbá a jogképesség csorbítására irányuló bármilyen szerződés vagy egyoldalú jognyilatkozat semmis.

A jogképesség minden embert a fogamzásának időpontjától illet meg az élve születéshez, mint feltételhez kötve. A fogamzás időpontjának pedig a születéstől visszafelé számított háromszázadik napot kell tekinteni, de bizonyítani lehet, hogy a fogamzás korábban vagy később történt-e. A születés napja a határidőbe beleszámít.

Ha a gyermek érdekei úgy kívánják, már megszületése előtt gondnokot kell kirendelni jogainak megóvása érdekében, különös tekintettel arra, ha a gyermek és törvényes képviselője között érdekellentét feltételezhető.

A 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (továbbiakban új Ptk.) a jogképességet tekintve nem hoz semmilyen új szabályozást.

A törvény – a régi Ptk.-val egyezően – a jogképesség kezdetét az ember fogamzásának időpontjához köti, azzal a feltétellel, hogy élve születik. A jogképesség megszerzését nem érinti, ha az újszülött az élveszületéskor bizonyítottan életképtelen volt, ha az anya testétől történt elválasztása után az életnek bármilyen jelét adta, fogamzásának és halálának időpontja közötti időszakra jogképesé válik.

A Ptk. a védelmet továbbra is azzal biztosítja, hogy a magzat, mint feltételes jogalany részére adja meg az élveszületésétől függő jogképességét.

A jogképesség az embert a fogamzásától kezdve olyan jogok tekintetében is megilleti, amelyek még a megszületése előtt keletkeztek. A magzat lehet például megajándékozott vagy örökös, ilyenkor azonban függő jogi helyzet áll elő, amely véglegessé azzal válik, hogy meg-

születik-e vagy sem. Mivel az életképesség nem feltétele a jogképességnek, ezért az újszülött bármilyen korán hal meg, mint örökhagyó hagyja maga után azt a vagyont, amelyet fogamzásának időpontjától megszerzett.¹⁶

Az új Ptk. tisztázni kívánja a gyám és a gondnok közti különbséget, mi szerint a kiskorú személynek gyámja van, a nagykorúnak pedig gondnoka. Így a Ptk. szabályaival ellentétben az új Ptk. már nem gondnok, hanem a helyes alkalmazás szerint gyámot biztosít a magzat részére a törvényes képviselő érdekében.¹⁷

Ez azonban nem jelent semmilyen változást a tartalmában, csupán a két fogalom éles elkülönítését és helyes használatát kívánja rögzíteni.

3.2. Holtnak nyilvánítás

Jogképesség a halállal szűnik meg. Ptk. rendelkezései szerint az eltűnt személyt bírósági határozattal holtnak lehet nyilvánítani, ha eltűnésétől számítva öt év eltelt anélkül, hogy életben léteire utaló bármilyen adat ismeretes volna.

A bíróság a halál napját a körülmények mérlegelésével állapítja meg, ha ez nem vezetne eredményre, abban az esetben a halál időpontjának az eltűnést követő hónap tizenötödik napját állapítja meg. A Ptk. szabályai szerint a holtnak nyilvánított személy az ellenkező bizonyításáig halottnak kell tekinteni.

Ha bebizonyosodik, hogy az adott személy a megállapított időpontnál korábban vagy később tűnt el, de a holtnak nyilvánítás feltételei ennek ellenére fennállnak, a bíróság a holtnak nyilvánító határozatot módosítja. A jogkövetkezmények pedig a határozat módosításának tükrében alakulnak.

Abban az esetben viszont, ha bebizonyosodik, hogy az adott személy a megállapított időpontnál később tűnt el és a holtnak nyilvánítás feltételei nem állnak fenn, a bíróság hatályon

¹⁶ 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről 8.§-10.§

¹⁷ 2013. évi V. törvény a Polgári törvénykönyvről 2:3.§

kívül helyezi a holtnak nyilvánító határozatot. A határozat eredményeként keletkezett jogkövetkezmények pedig semmisek.

Természetesen, ha a holtnak nyilvánított előkerül a holtnak nyilvánító határozat hatálytalan és az ennek eredményeként keletkezett jogkövetkezmények ugyancsak semmisek.

A holtnak nyilvánítás szabályait az új Ptk. még kiegészíti a holtnak nyilvánításra jogosult személyek körével, amely alapján kérheti az eltűnt személy közeli hozzátartozója, az ügyész, a gyámhatóság és akinek a holtnak nyilvánítás jogi érdekét érinti.¹⁸

Továbbá a holtnak nyilvánító határozat módosítására és hatályon kívül helyezésére ugyanazon személyek illetékesek, mint a holtnak nyilvánításra jogosult személyek köre.

A holtnak nyilvánításra illetve a halál időpontjának megállapítására az új Ptk. ugyanazon rendelkezéseket hozza.

Holtnak nyilvánításhoz két elengedhetetlen feltétel szükséges: maga az adott személynek az eltűnése illetve az eltűnéstől számítva 5 év teljen el.

A holtnak nyilvánító bírósági határozat egyidejűleg maga után vonja mindazon jogkövetkezményeket, melyek a halál tényéhez fűződnek.

A halál időpontjának megállapítása ezzel szemben a halál beálltának bizonyos megtörténte.¹⁹

3.3. A cselekvőképesség

A Ptk. a cselekvőképesség fogalmát nagyon egyszerűen határozza meg, mi szerint minden ember cselekvőképes, akinek cselekvőképességét a törvény semmilyen mértékben nem korlátozza vagy nem zárja ki.

A cselekvőképességgel rendelkező személy maga köthet szerződést illetve egyéb más jognyilatkozatot tehet. Ahogy a jogképességnél úgy a cselekvőképességnél is előírja a Ptk., hogy a

¹⁸ 2013. évi V. törvény a Polgári törvénykönyvről 2:5.§

¹⁹ 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről 22.§-25.§

cselekvőképességet korlátozó szerződést vagy egyoldalú jognyilatkozatot semmisnek kell tekinteni.²⁰

Az új Ptk. a cselekvőképesség általános szabályai között rendelkezik a cselekvőképtelen állapothoz fűződő általános jogkövetkezményekről. Annak a személynek a jognyilatkozata semmis, aki a jognyilatkozat megtételekor olyan állapotban van, hogy az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége teljesen hiányzik. Így tehát alkoholos befolyásoltság, gyógyszer, kábítószer hatása miatti bódult állapotban tett jognyilatkozatoknak nincs joghatása.

Végül az új Ptk. kimondja, hogy cselekvőképtelen állapotban tett jognyilatkozat – a végintézkedés kivételével – a cselekvőképtelenség miatt nem semmis, ha tartalmából és megtételének körülményeiből arra lehet következtetni, hogy a jognyilatkozat megtétele a fél cselekvőképessége esetén is indokolt lett volna.²¹

3.4. A kiskorúság miatti korlátozott cselekvőképesség illetve cselekvőképtelenség

A Ptk. a további rendelkezések ismertetése előtt meghatározza a kiskorú fogalmát. E szerint kiskorú az, aki még nem töltötte be a tizennyolcadik életévét, kivéve, ha házasságot kötött. Azonban ha a bíróság a házasságot érvénytelennek nyilvánította a cselekvőképesség hiánya vagy a kiskorúság miatt szükséges gyámhatósági engedély hiánya miatt, akkor a házasságkötéssel járó nagykorúság megszerzése elmarad.²²

Az új Ptk. a kiskorúságra vonatkozó általános szabályokat kiegészíti annyiban, hogy ha a házasság megszűnik még a tizennyolcadik életév betöltése előtt, az nem jár egyidejűleg a nagykorúság elvesztésével.²³

²⁰ 1959. IV. évi törvény a Polgári Törvénykönyvről 11.§

²¹ 2013. évi V. törvény a Polgári törvénykönyvről 2:9.§

²² 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről 12.§

²³ 2013. évi V. törvény a Polgári törvénykönyvről 2:10.§ (3)

Korlátozottan cselekvőképésnek minősül az a kiskorú, aki a tizennegyedik életévét már betöltötte és nem cselekvőképtelen.

Ahhoz, hogy a korlátozottan cselekvőképés kiskorú jognyilatkozatai érvényessé váljanak – ha a jogszabály kivételt nem tesz - szükséges hozzá a törvényes képviselőjének beleegyezése vagy utólagos jóváhagyása. De amint cselekvőképessé válik a korlátozottan cselekvőképés kiskorú, maga dönthet a függőben maradt jognyilatkozatainak érvényességéről.

A továbbiakban a Ptk. felsorolja azokat az eseteket, amikor a korlátozottan cselekvőképés kiskorú eljárhat a törvényes képviselőjének beleegyezése nélkül.

Ide tartoznak a következők:

1. Tehet olyan személyes jellegű jognyilatkozatot, amelyre jogszabály feljogosítja;
2. Köthet a mindennapi életben rendszerint előforduló csekély jelentőségű ügyleteket;
3. Rendelkezhet munkával és az ezúton szerzett keresményével illetve ezen keresménye erejéig erre kötelezettséget vállalhat;
4. Köthet olyan szerződéseket, amelyekkel kizárólag előnyt szerez;

A törvényes képviselő – kizárólag előnyt szerezhető szerződés megkötése esetén - a korlátozottan cselekvőképés kiskorúnak ígért vagy adott ajándékot a gyámhatóság engedélyével visszautasíthatja.

Abban az esetben, ha a gyámhatóság a törvényes képviselő által tett visszautasító nyilatkozatot nem hagyja jóvá, ez a határozata a törvényes képviselő elfogadó nyilatkozatát pótolja.

A korlátozottan cselekvőképés kiskorú nevében a törvényes képviselő is tehet jognyilatkozatokat, kivétel ez alól, amelyeknél a jogszabály külön kiemelve a korlátozottan cselekvőképés kiskorú jognyilatkozatát kéri, valamint amelyek a munkával szerzett keresményére vonatkoznak.

Cselekvőképtelennek az a kiskorú számít, aki még nem töltötte be a tizennegyedik életévét, valamint a tizennegyedik életévét már betöltött kiskorú is, akit a bíróság cselekvőképességét kizáró gondnokság alá helyezett. A gondnokság hatálya a nagykorúság elérésével áll be, de a kiskorú már a határozat jogerőre emelkedésével cselekvőképtelenné válik.

A cselekvőképtelen kiskorú által tett jognyilatkozat semmisnek tekintendő, nevében a törvényes képviselője jár el. Viszont nem lehet semmisnek tekinteni a cselekvőképtelen kiskorú által kötött és már teljesített a mindennapi életben tömegesen is előforduló, csekély jelentőségű szerződéseket mivel azok különösebb megfontolást vagy belátási képességet egyáltalán nem igényelnek.

Fontos kiemelni, hogy mind a korlátozott cselekvőképességű, mind az ítélnőképessége birtokában lévő cselekvőképtelen kiskorú véleményét a törvényes képviselőnek figyelembe kell vennie a kiskorú személyét illetve vagyonát érintő kérdésekben, jognyilatkozata megtétele előtt.²⁴

3.5. A korlátozottan cselekvőképes és a cselekvőképtelen kiskorúakra vonatkozó közös szabályok

A törvényes képviselő nem dönthet egyedül a kiskorúval kapcsolatos minden kérdésben, ezért bizonyos esetekben a gyámhatóság jóváhagyása szükséges a törvényes képviselő jognyilatkozatainak érvényességéhez. Ilyen esetek, ha a jognyilatkozat

1. A kiskorút megillető tartásról történő lemondásra;
2. A kiskorút örökösödési jogviszony alapján megillető jogokra vagy kötelezettségre, külön is visszautasítható vagyontárgyak öröklésének visszautasítására,
3. A kiskorú ingatlantulajdonának átruházására vagy bármely módon történő megterhelésére vonatkozik, ide nem értve azt az esetet, amikor az ingatlan ellenérték nélküli megszerzésével egyidejűleg kerül sor haszonélvezet alapítására;

²⁴ 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről 12/A.§-12/D.§

4. A kiskorú külön jogszabály alapján beszolgáltatott vagyonára;
5. A kiskorú olyan egyéb vagyontárgyára, illetve vagyoni értékű jogára vonatkozik, amelynek értéke meghaladja a külön jogszabályban meghatározott összeget.

Kivétel e szabályozás alól, ha bírósági vagy közjegyzői határozattal elbírált jognyilatkozatról van szó, mivel abban az esetben az érvényességhez nem szükséges a gyámhatóság jóváhagyása.

Az új Ptk. egy további esetet is kiemel, ahol nincs szükség a gyámhatóság jóváhagyására, ez pedig ha a kiskorú ingatlanvagyonának megterhelésére az ingatlan ellenérték nélküli megszerzésével egyidejűleg, az ingyenes juttatást nyújtó személy javára történő haszonélvezet alapításával kerül sor.²⁵

Vannak azonban olyan esetek is, amikor még a gyámhatóság jóváhagyásával sem jöhetnek létre bizonyos ügyletek. Ilyen a kiskorú által tett jognyilatkozat (az új Ptk.-ban pedig a törvényes képviselő által a kiskorú vagyona terhére tett jognyilatkozat), amellyel ajándékozik, idegen kötelezettségért megfelelő ellenérték nélkül felelősséget vállal, vagy amellyel jogokról ellenérték nélkül lemond.

E szabályozás azonban nem akadályozza a korlátozottan cselekvőképes kiskorút, hogy a munkával szerzett keresményével rendelkezzen, illetve a szokásos mértékű ajándékozást sem gátolja.

Semmisségre csak annak érdekében lehet hivatkozni, akinek a cselekvőképessége korlátozott vagy hiányzik. Abban az esetben, aki a cselekvőképességét illetően a másik felet megtéveszti, felelősséggel tartozik és felelőssége alapján akár a szerződés teljesítésére is kötelezhető.²⁶

Az új Ptk. ezt az esetkört már nem szabályozza, hanem arra a kötelmi jogi megtévesztés szabályai lesznek irányadóak.

²⁵ 2013. évi V. törvény a Polgári törvénykönyvről 2:15.§ (2)

²⁶ 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről 13.§-13/B.§

3.6. A cselekvőképesség korlátozása és kizárása gondnokság alá helyezéssel

Korlátozottan cselekvőképes az a nagykorú, akit a bíróság gondnokság alá helyezett. A gondnokság alá helyezést kérheti a nagykorú személy házastársa, bejegyzett élettársa, egyeneságbeli rokona, testvére, a gyámhatóság és az ügyész kérheti.

Ha a gondnokság alá helyezés szükségessége a gyámhatósága tudomására jut, a gondnokság alá helyezési eljárást meg kell indítani, ha ezt az előbb meghatározott személyek a szükségességről való tájékoztatást követő 60 napon belül nem teszik meg.

Azt a nagykorú személyt helyezi a bíróság a cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá, akinek az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége, a pszichés állapota, szellemi fogyatkozása vagy szenvedélybetegsége miatt – általános jelleggel, illetve egyes ügycsoportok vonatkozásában – tartósan vagy időszakonként visszatérően nagymértékben csökkent.

A belátási képesség csak részleges korlátozottsága esetén a gondnokolt minden olyan ügyben önállóan érvényes jognyilatkozatot tehet, amely ügycsoport tekintetében a bíróság a cselekvőképességét nem korlátozta.

A következő ügycsoportokban korlátozhatja a bíróság a gondnokság alá helyezett személy teljes cselekvőképességét:

1. társadalombiztosítási, szociális és munkanélküli ellátás igénylése, illetve az azzal, valamint a munkaviszonyból és munkaviszony jellegű jogviszonyból származó, 50%-ot meghaladó jövedelemmel való rendelkezés;
2. ingó és ingatlan vagyonnal kapcsolatos rendelkezési jog;
3. családjogi jognyilatkozatok megtétele
 - a) a házassági, a bejegyzett élettársi vagyoni joggal kapcsolatos jognyilatkozat,
 - b) a származás megállapításával kapcsolatos nyilatkozat megtétele,
 - c) a gyermeke nevének meghatározása és annak megváltoztatása,
 - d) a gyermekének örökbefogadásához való hozzájárulás;

4. tartási kötelezettséggel kapcsolatos vagyoni döntés meghozatala;
5. a lakásbérlettel kapcsolatos jognyilatkozat megtétele (a szerződés megkötése, illetve felbontása);
6. örökösödési ügyek;
7. bentlakásos szociális intézetben történő elhelyezéssel kapcsolatos jognyilatkozatok;
8. az egészségügyi ellátással összefüggő jogok gyakorlása;
9. tartózkodási hely meghatározása.

A jognyilatkozat érvényességét tekintve a korlátozottan cselekvőképes személy jognyilatkozata csak akkor érvényes, ha azt a gondnoka beleegyezésével vagy utólagos jóváhagyásával történt.

A gondnokolt és a gondnoka közötti vita esetén a gyámhatóság dönt. Ha a korlátozottan cselekvőképes személy cselekvőképesé válik, saját maga dönt a még függőben lévő jognyilatkozatainak érvényességéről.

Néhány esetben a korlátozottan cselekvőképes személy gondnoka beleegyezése nélkül is tehet jognyilatkozatokat:

1. tehet olyan személyes jellegű jognyilatkozatot, amelyre a jogszabály feljogosítja;
2. megkötheti a mindennapi élet szokásos szükségleteinek fedezése körébe tartozó kisebb jelentőségű szerződéseket;
3. rendelkezik a munkaviszonyból, munkaviszony jellegű jogviszonyból, társadalombiztosítási, szociális és munkanélküli ellátásból származó jövedelme 50%-ával; annak erejéig kötelezettséget is vállalhat;
4. megköthet olyan szerződéseket, amelyekkel kizárólag előnyt szerez.

A korlátozottan cselekvőképese személy közokiratban feljogosíthatja a gondnokát - annak hozzájárulásával - hogy helyette és nevében - általános jelleggel - eljárjon, jognyilatkozatot tegyen, kivéve azokat a jognyilatkozatokat, amiket a gondnok beleegyezése nélkül is megtehet illetve azokat, amelyeknél jogszabály a korlátozottan cselekvőképese személy saját nyilatkozatát kéri.

A gondnokolt az általános felhatalmazást teljes bizonyítóerejű magánokirattal - a gondnok egyidejű tájékoztatása mellett - bármikor visszavonhatja.

Azonnali intézkedést igénylő esetben, illetve külön törvényben foglaltak szerint a gondnok a fent leírt megállapodás hiányában is eljárhat a korlátozottan cselekvőképese gondnokolt helyett.

Cselekvőképtelen az a nagykorú, akit a bíróság cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezett.

A gondnokság alá helyezést – a fent leírt korlátozottan cselekvőképese személyek szabályozásával megegyezően - a nagykorú személy házastársa, bejegyzett élettársa, egyeneságbeli rokona, testvére, a gyámhatóság és az ügyész kérheti.

Szintén a tudomásszerzéstől 60 nap áll rendelkezésre a közeli hozzátartozóknak a gondnokság alá helyezési eljárás megindítására, ha nem teszik, akkor a gyámhatóságnak meg kell indítania a gondnokság alá helyezési eljárást.

A cselekvőképességet kizáró gondnokság alá a bíróság azt a nagykorú személyt helyezi, akitnek ügyei viteléhez szükséges belátási képessége - pszichés állapota vagy szellemi fogyatkozása miatt - tartósan teljes mértékben hiányzik.

A cselekvőképtelen személy jognyilatkozata semmisnek tekintendő, nevében gondnoka jár el, kivéve azokat a csekély jelentőségű szerződéseket, amelyek a mindennapi életben tömegesen fordulnak elő és különösebb megfontolást nem igényelnek, a cselekvőképtelen személy maga is megkötöheti.

A gondnoknak a véleménynyilvánításra képes gondnokolt kéréseit - például a tartózkodási helyére vonatkozóan - a döntések meghozatala előtt figyelembe kell vennie.

Ha a gondnok e kötelezettségét folyamatosan megszegi, a gyámhatóság a gondnokot tisztségéből elmozdítja.²⁷

A gondnokság alá helyezés kezdeményezése keresetlevéllel történik (1. számú melléklet), melyet a bíróság megjelölése után a kérvényező, valamint a gondnokság alá helyezni kívánt személy neve, és lakcíme követ.

Ezután történik a körülmények részletes kifejtése, a gondnokság alá helyezési igény indoklása, illetve erre irányuló kifejezett kérése a bíróságtól. A keresetlevél érvényességéhez szükséges a keltezés, a felperes, valamint a tanúk aláírása. A meglévő dokumentumokat, igazolásokat (alperes születési anyakönyvi kivonatának másolata, szakvélemény) minden esetben csatolni kell.

Ezt követően a bíróság idéző végzést bocsát ki (2. számú melléklet) az alperes ellen a gondnokság alá helyezési per első tárgyalására. Az idéző végzésben feltünteti a tárgyalás helyét és idejét, felhívja az alperes figyelmét a meghatalmazotti képviselő lehetőségére, nyilatkozat tételének módjára, határidejére, valamint távolmaradásának következményeire.

A bíróság az elmeorvos szakértői vélemény (3-4. számú melléklet) és környezettanulmány (5. számú melléklet) elkészítése után ítéletet hoz. Az ítélet (6. számú melléklet) tartalmazza magát a döntést, az ügygondnok munkadíjának megállapítását, a fellebbezés lehetőségéről és annak módjáról való tájékoztatást, konkrét jogszabályra való hivatkozást, valamint a meghozott döntés részletes indokolását.

Március 14-ig a felperes kérelmet nyújthatott be a bírósághoz a gondnokság alá helyezés felülvizsgálata iránt, azonban az új Ptk. már kötelezővé teszi a rendszeres időközönkénti felülvizsgálatot. A bíróság a szakértői véleményt végzés formájában (7. számú melléklet) mellékelten megküldi a feleknek, azzal, hogy az abban foglaltakra nyilatkozatot, észrevételt tehetnek. A felperes így nyilatkozatot (8. számú melléklet) tehet, hogy a szakértői véle-

²⁷ 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről 14.§-15/A.§

ményben foglalt megállapításokat elfogadja, vagy vitatja azokat és ez esetben új szakértő kirendelését kéri. Ha a végzésben kijelölt határidőn belül nem tesz nyilatkozatot, a bíróság úgy tekinti, hogy nem vitatja az abban foglaltakat, nem kéri annak kiegészítését illetve új szakértő kirendelését.

Végül a bíróság ítéletet hoz (9. számú melléklet), felhívja a figyelmet a felülvizsgálata lehetőségére, módjára, határidejére, valamint részletes indokolást tesz a döntéséről.

3.7. A cselekvőképességet korlátozó és a cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezettettekre vonatkozó közös szabályok

A cselekvőképtelen személy gondnoka, korlátozott cselekvőképesség esetén pedig az érintett személy és gondnoka jognyilatkozatainak érvényességéhez a gyámhatóság jóváhagyása szükséges, ha a jognyilatkozat a gondnokolt

1. tartására,
2. örökösödési jogviszony alapján megillető jogára vagy kötelezettségére,
3. ingatlantulajdonának átruházására vagy bármely módon történő megterhelésére vonatkozik, ide nem értve azt az esetet, amikor az ingatlan ellenérték nélküli megszerzésével egyidejűleg kerül sor haszonélvezet alapítására,
4. beszolgáltatott vagyonára (gondnokolt pénze, értékpapírai, értéktárgyai),
5. vagyonának mértékétől függően a gondnokot kirendelő határozatban megállapított összeget, de legalább 50 000 Ft-ot meghaladó értékű egyéb vagyontárgyára, vagyoni értékű jogára vonatkozik.

Az alábbi két esetben pedig nincs szükség a gyámhatóság jóváhagyására

1. bírósági vagy közjegyzői határozattal elbírált jognyilatkozat érvényességéhez,
2. ha a bíróság ítéletében a cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezett személy cselekvőképességét meghatározott jognyilatkozatok tekintetében nem korlátozta.

A korlátozott cselekvőképességen és a cselekvőképtelenségen alapuló semmisségre csak annak érdekében lehet hivatkozni, akinek a cselekvőképessége korlátozott vagy hiányzik.

Aki cselekvőképességét illetően a másik felet megtéveszti, ezért felelősséggel tartozik, és felelőssége alapján a szerződés teljesítésére is kötelezhető.²⁸

3.8. Cselekvőképtelenség gondnokság alá helyezés nélkül

Gondnokság alá helyezés nélkül is cselekvőképtelen az, aki olyan állapotban van, hogy ügyei viteléhez szükséges belátási képessége - tartósan vagy a jognyilatkozata megtételekor átmenetileg - teljesen hiányzik.

A gondnokság alá helyezés nélkül is cselekvőképtelen nagykorú személy jognyilatkozatát - a végintézkedése kivételével - cselekvőképtelenség miatt nem lehet semmisnek tekinteni, ha tartalmából és körülményeiből arra lehet következtetni, hogy a jognyilatkozat a fél cselekvőképessége esetében is indokolt lett volna.

A gondnokság alá helyezés nélkül cselekvőképtelen személy jognyilatkozata semmis, kivéve az előző mondatban foglaltakat.²⁹

²⁸ 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről 16.§-16/A.§

²⁹ 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről 17.§

3.9. A gondnokság alá helyezés megszüntetése, illetve módosítása

A gondnokságot a bíróság megszünteti, ha elrendelésének oka már nem áll fenn.

A gondnokság alá helyezés megszüntetése iránt maga a gondnokság alatt álló, házastársa, bejegyzett élettársa, egyeneságbeli rokona, testvére, a gondnok, a gyámhatóság és az ügyész indíthat keresetet.

Az előbb felsorolt személyek köre kérhetik cselekvőképességet korlátozó gondnokság esetén azon ügycsoportok módosítását is, amelyek vonatkozásában a bíróság a gondnokolt cselekvőképességét korlátozta, a cselekvőképességet korlátozó gondnokság cselekvőképességet kizáró gondnoksággá változtatását, illetve a cselekvőképességet kizáró gondnokság cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezésre történő módosítását is.³⁰

3.10. Cselekvőképességet nem érintő támogatott döntéshozatal

Új jogintézményként jelenik meg a támogatott döntéshozatal, amelynek lényege, hogy az adott személy belátási képességének csökkenése csak kisebb mértékű, az csak néhány ügy intézésében szorul segítségre, ennek érdekében a gyámhatóság a segítségre szoruló nagykorú erre irányuló kérelme esetén támogatót rendel ki mellé, ezzel elkerülve a cselekvőképesség korlátozását.

Ha a bíróság a cselekvőképességet érintő gondnokság alá helyezési perben úgy véli, hogy még a cselekvőképesség részleges korlátozását sem látja indokoltnak, de a nagykorú személy belátási képességének kisebb mértékű csökkenése miatt, egyes ügyei intézésében valóban segítségre szorul, abban az esetben is a gondnokság alá helyezés iránti kereset elutasítását követően közli a gyámhatósággal, hogy a bíróság határozata alapján, valamint az érintett személy egyetértésével a gyámhatóság támogatót rendeljen ki. Így a támogató kirendelése, nem érinti a nagykorú cselekvőképességét.³¹

³⁰ 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről 21.§

³¹ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről 2:38. §

3.11. Rendelkezés a cselekvőképesség jövőbeli korlátozása esetére

Az új Ptk. rögzíti a cselekvőképesség jövőbeli korlátozását, mi szerint a nagykorú cselekvőképes személynek lehetősége van egyoldalú jognyilatkozatot tenni cselekvőképességének jövőbeli részleges esetleg teljes korlátozására. Ezt megteheti közokiratban, ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratban vagy gyámhatóság előtt személyesen.

A jognyilatkozatban az alábbiakat rögzíti:

1. megnevezheti azt az egy vagy több személyt, akit gondnokául rendelni javasol;
2. kizárhat egy vagy több személyt a gondnokok köréből; és
3. meghatározhatja, hogy egyes személyes és vagyoni ügyeiben a gondnok milyen módon járjon el.

Ha megtette a jognyilatkozatot, azt be kell jegyezni az előzetes jognyilatkozatok nyilvántartásába. Ennek elmaradása nem érinti a jognyilatkozat érvényességét. A visszavont előzetes jognyilatkozatot a nyilvántartásból törölni kell.

Az előzetes jognyilatkozat a bíróság a cselekvőképességet érintő gondnokság alá helyező határozatában való elrendelésével válik hatályossá kivéve a következő eseteket:

1. az előzetes jognyilatkozatban foglaltak teljesítése a gondnokság alá helyezett személy érdekeivel kifejezetten ellentétes; vagy
2. a nagykorú személy által gondnokként megnevezett személy az előzetes jognyilatkozatban foglaltak teljesítését nem vállalja, vagy vele szemben jogszabályban meghatározott kizáró ok áll fenn.

Ha az előzetes jognyilatkozat több rendelkezése közül valamelyik nem alkalmazható, az nem érinti a többi rendelkezés alkalmazását.

A gondnok kirendelésénél és tevékenységének meghatározása során a gyámhatóság a jognyilatkozatban foglaltak figyelembe vételével jár el.

Ha a körülmények az előzetes jognyilatkozatot tevő személy cselekvőképességének korlátozása után megváltoztak, még pedig úgy, hogy a jognyilatkozatban foglalt teljesítése a gondnokolt érdekével ellentétes lenne, abban az esetben a rendelkezés alkalmazásának mellőzését a gondnokolt, a gondnok, a gyámhatóság és az ügyész kérheti a bíróságtól.³²

³² 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről 2:39. §-2:41. §

4. Az 1959. évi Polgári Törvénykönyv módosítása

A Ptk. módosításának okai között számos tényező szerepel, de főleg szakmailag, politikailag és társadalmilag vált indokolttá. Ezeket az okokat kívánom részletezni a továbbiakban.

1959-ben, a Ptk. hatályba lépésekor a magántulajdoni viszonyok még nem rendeződtek le teljes egészében, a magántulajdon is elég korlátozott formában létezett. Ezért nem is várható el egy még a rendszerváltás előtt alkotott törvénytől, hogy a mai modern viszonyokban is megállja a helyét a polgári jog szabályozása terén.

Az újraalkotás szakmailag is meglehetősen indokolt volt, hiszen az eddig bekövetkezett több mint száz módosítás is arra a döntésre vezette a jogalkotót, hogy célszerűbb egy teljesen új törvény megalkotása, mint a további módosítások végrehajtása.

Továbbá a különböző nemzetközi dokumentumoknak köszönhetően megjelent rengeteg olyan európai uniós követelmény, amelyeknek az egyes apró módosításokkal nem lehet eleget tenni. Ezek a követelmények a joggyakorlatban olyan szabályozási kérdéseket váltottak ki, amelyek a módosításokkal történő teljesítésével csak megbontanák a törvényi rendet, a polgári jogi szabályozást csak zavarossá és átláthatatlanná tennék.

Az országgyűlés által 2011-ben az új Alaptörvény, majd 2012-ben az új Büntető Törvénykönyv elfogadásával egyértelművé vált, hogy a Polgári Törvénykönyvnek is meg kell újulnia, mivel ezen három kódex az alapja a magyar jogrendszernek.

A bírói gyakorlatban is felmerültek olyan problémák, melyek szintén a módosítást indokolták. A régi Ptk. már a 14. életévét betöltött kiskorú esetében is lehetővé tette a cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezését, úgy, hogy a gondokság hatálya a nagykorúság elérésével áll be, de a kiskorú a határozat jogerőre emelkedésével egyidejűleg cselekvőképtelenné válik. Ezzel szemben az új Ptk. a kiskorú cselekvőképességét részlegesen vagy teljesen korlátozó gondnokság alá helyezéshez szükséges betöltendő életkort a 17. életévhez köti. Ezt a változást azzal indokolja, hogy a korlátozottan cselekvőképes kiskorú képességei, készségei még fejleszthetőek, állapota valamelyest javulhat, így a 17. életév betöltésénél korábban történő gondnokság alá helyezésnél nem kaphatnak valós képet a kiskorú cselekvőképességét

részlegesen vagy teljesen korlátozó gondokság alá helyezés szükségességéről, mivel még fennállhat állapotának pozitív irányú változása.

A 17. életév betöltésénél későbbi cselekvőképességet részlegesen vagy teljesen korlátozó gondokság alá helyezést, pedig azért nem célszerű megállapítani, mivel fennáll a veszélye annak, hogy a mentális zavarral rendelkező cselekvőképtelen gyermek a nagykorúvá válásával a szülői felügyelet megszűnésével ellátatlan maradna. Joga, jogos érdeke, valamint képviselte nem lenne biztosított, ezért a gondnokság alá helyezési eljárást időben – még a nagykorúvá válása előtt – kell lefolytatni.³³

A magánjog egy összefüggő rendszer, ezért az új Ptk. beépítette az eddig külön szabályozott családjogi törvényt illetve a gazdasági társaságokról szóló törvényt is, mivel a jogalkotók úgy gondolták, hogy célszerűbb egy átlátható szabályozás megteremtése érdekében, hogy ugyanazokat a fogalmakat, valamint alapelveket tartalmazza a törvény.

Az új Polgári Törvénykönyv megalkotásával egy olyan civiljogi kódex jött létre, amely képes Magyarország magánjogi szabályozását, mintegy teljes egészéként átfogni és rendezni azok viszonyait. Ez az új kódex beépíti a hatályos jogszabályi rendszert, a bírói gyakorlatot, valamint teljesíti a Magyarországgal szemben támasztott európai uniós és más nemzetközi követelményeket.³⁴

³³ Dr. Petrik 2013 30. oldal

³⁴

<http://www.kormany.hu/download/7/ac/a0000/%C3%9AJ%20PTK%20%20sajt%C3%B3h%C3%A1tt%C3%A9ranyag.pdf> 1-4. oldal

5. Az Új Ptk. szerkezete

1998-ban kapott megbízást a polgári jogi kodifikációs főbizottság, hogy készítse elő egy teljesen új Polgári Törvénykönyv megalkotását. A 15 évnyi munka eredménye végül egy 8 könyvből és 1600 paragrafusból álló, terjedelmében is a régi Ptk.-t messze menően meghaladó törvény lett. Az új Ptk. a 2014. március 14-ig hatályos törvénykönyv szövegének körülbelül a felét őrizte meg, míg a fennmaradó részeket néhol módosította, néhol pedig teljesen új tartalommal töltötte meg.

Ez alapján tehát elmondható, hogy a törvény tartalmának fő alkotórészei:

- 1959. évi Polgári Törvénykönyv
- Külön törvényben szabályozott jogintézmények beolvasztása
- Európai Unió trendek

Az új Ptk. szerkezete kódex jellegű, mivel egy sokkal szélesebb szabályozási kört képes lefedni, a magánjog csaknem egészét átfogja, ezért célszerű volt egy új szerkezeti egység bevezetése, még pedig a Könyvekkel való bővítés. Ennek alapján, tehát az új Polgári Törvénykönyv Könyvekből, Részekből, Címekből és Fejezetekből épül fel.

Az új Ptk. belső szerkezete:

- Első könyv: Bevezető rendelkezések
- Második könyv: Az ember mint jogalany
- Harmadik könyv: Jogi személyek
- Negyedik könyv: Családjog
- Ötödik könyv: Dologi jog
- Hatodik könyv: Kötelmi jog
- Hetedik könyv: Öröklési jog
- Nyolcadik könyv: Záró rendelkezések

Első könyv: Bevezető rendelkezések

A Kódex elején, még a konkrét szabályokat tartalmazó Könyvek előtt a Bevezető Rendelkezéseket olvashatjuk, amely röviden összefoglalja a Törvénykönyv célját és alapelveit. Míg a 1959. évi Ptk. esetén az alapelvek funkciója egyrészt az elvi keretek meghatározása a részlet-szabályok számára, másrészt a joghézag kitöltő szerep, addig az új Ptk. megalkotásánál kiemelt szempont volt, hogy olyan egységes alapelveket határozzanak meg, amely átfogja az egész törvényi szabályozást valamint, hogy az egyes alapelvek érvényesek és alkalmazhatóak legyenek minden egyes jogintézményre nézve. Továbbá, ami az alapelvekkel szemben támasztott legfontosabb elvárás volt, hogy az egyes Könyvek között ne találkozzunk felesleges átfedésekkel, ezzel egy még tömörebb, rövidebb és jóval koncentráltabb törvényt kaphatunk.

A bevezető rendelkezések tartalmában az egész kódexre érvényes általános alapelvek szerepelnek:

- A törvény hatálya (a mellérendeltség és egyenjogúság elve szerint szabályozza a személyek alapvető vagyoni és személyi viszonyait.)
- Értelmezési alapelv
- A jóhiszeműség és tisztesség elve
- Az elvárható magatartás elve
- A joggal való visszaélés tilalma
- Bírói út

Az alapelvek szerepe, hogy azok önállóan is alkalmazhatóak legyenek illetve mintegy irány-mutatásként, értelmezési támpontként is szolgálnak.

Az új Ptk. megalkotásánál kiemelt szempont volt, a bevezető rendelkezések kevesebb alapelvet tartalmazzon.

Az 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: hatályos Ptk.) alapelvei közül nem mondja ki a rendeltetésszerű joggyakorlás követelményét. Ez nem azt jelenti, hogy az új szabályozásban a jogokat nem rendeltetésszerűen kell gyakorolni, hiszen a joggyakorlás követelményét megfelelően szabályozza a joggal való visszaélés tilalma, valamint a jóhiszeműség és tisztesség követelménye.³⁵

Második könyv: Az ember mint jogalany

Az új Ptk. megszüntette a cselekvőképesség általános és élethosszig tartó korlátozását. 2014. március 15. után a bíróság a régi Ptk.-tól eltérően általános jelleggel már egyáltalán nem, hanem csak bizonyos ügycsoportok vonatkozásában korlátozhatja a személy cselekvőképességét. A korlátozandó ügycsoportokat a bíróság az adott személy belátási képességéhez, valamint egyedi életkörülményeihez igazodva állapítja meg, ezzel egy sokkal rugalmasabb, körültekintőbb és a konkrét személyre fókuszáló szabályozást kialakítva. E módosításnak köszönhetően az adott személy számára garantálva van, hogy csak azokban az ügycsoportokban és csak annyiban korlátozza a cselekvőképességét, amennyire az feltétlenül indokolt. Ezt a változást a különböző nemzetközi dokumentumok által megfogalmazott emberi jogi követelmények, valamint a mentálisan sérült személyek társadalom általi pozitív megítélésének egyre növekvő népszerűsége indukálta.

Így tehát a cselekvőképesség korlátozása az új Ptk. hatálybalépésével kétféleképpen alakulhat: vagy teljes korlátozást rendelnek el, ami a régi Ptk. szabályai szerint a kizáró gondnokságnak felel meg, vagy részleges korlátozást rendelnek el, ami pedig az egyes ügycsoportok megjelölése szerinti korlátozást eredményezi. A cselekvőképesség teljes korlátozásához hozzátartozik egy kikötés is, mi szerint erre csak akkor kerülhet sor, ha az a korlátozandó személy jogának, jogos érdekeinek védelmét szolgálja illetve, ha a személy belátási képessége olyannyira hiányzik, hogy a cselekvőképességének részleges korlátozása nem lenne elegendő.

³⁵ Fehér Könyv 6. oldal

A gondnokság alá helyezett személyek számára garanciális jellegű változást jelent, hogy az élethosszig tartó korlátozás a továbbiakban nem lehetséges, mivel a gondnokság alá helyezés rendszeres időközönkénti felülvizsgálata kötelezővé válik minden gondnokság alá helyezett személy esetében.

Változást jelent még a már említett kizáró gondnokság kifejezés eltörlése, amely tartalmilag továbbra is megmarad, de elnevezésének helyébe a cselekvőképesség teljes korlátozása lép, így tehát a jövőben cselekvőképtelennek minősül az a nagykorú személy, akit a bíróság teljesen korlátozó gondokság alá helyez.³⁶

Végül az új Ptk. az eddig használt pszichés állapot, szellemi fogyatkozás, szenvedélybetegség kifejezéseket felváltotta a mentális zavarral, amely így összefoglalja az összes lehetséges pszichés elváltozást. Ugyanis a mentális zavar önmagában nem elegendő a gondokság alá helyezés elrendeléséhez. A belátási képességnek oly – a törvényben meghatározott – mértékű csökkenése szükséges, amely a gondnokság alá helyezést már indokolttá teszi. Amíg a belátási képesség mértékét a bíróságnak kell megállapítania, addig a mentális zavar megállapítása az orvosszakértő feladata.³⁷

Harmadik könyv: Jogi személyek

Az új Ptk. az eddig külön szabályozott Gazdasági társaságokról szóló törvényt is a kódexbe integrálta, mindezt egy önálló Könyvben összefoglalva.

A harmadik könyv tartalmazza a jogi személyek általános szabályait, a társasági jogi szabályozást, valamint az egyesületekre, alapítványokra és a szövetkezetekre irányadó rendelkezéseket.

Felépítését nézve először rendezi a jogi személyek általános szabályait, majd következnek a gazdasági társaságok általános szabályai végül részletezi az egyes társasági formákat szabályozó rendelkezéseket.

³⁶ Fehér Könyv 7. oldal

³⁷ Dr. Petrik 2013 34. oldal

Az új Ptk. még inkább hangsúlyozni kívánja a jogi személy konstitutív hatályú keletkezését, ahhoz nem elég a felek megállapodása, valamint ezen megállapodás létesítő okiratban való rögzítése, a jogi személy a nyilvántartásba vétellel jön létre.

A társasági jog szabályainak beépítése a kódexbe eltérő módon történik a Gazdasági társaságokról szóló törvény szabályozásához képest, mivel az új Ptk.-ban több a diszpozitív szabályok száma.

Negyedik könyv: Családjog

A Csjt. szabályai szintén helyet kaptak a kódexben, de ezen jogviszonyok helyes szabályozására nem elegendőek a kódex elején megfogalmazott általános alapelvek, további sajátos családjogi alapelvet szükséges meghatározni.

Ezek a sajátos családjogi elvek a következők: a házasság és család védelme, a gyermek érdekének védelme, a házastársak egyenjogúságának elve, valamint a méltányosság és a gyengébb fél védelmének elve.

Ötödik könyv: Dologi jog

A régi Ptk.-tól eltérően az új Ptk. a zálogjog szabályait nem a kötelmi jogban részletezi, hanem ezen szabályok áthelyezésre kerülnek a Dologi Jogi Könyvbe, még hozzá a korlátolt dologi jogok körében.

Változás továbbá az új Ptk.-ban, hogy az ingatlan-nyilvántartásra irányadó szabályok áthelyezésre kerültek az új Ptk. Dologi Jogi Könyvébe, de ez az újítás nem jelenti azt, hogy hatással lenne magára az ingatlan-nyilvántartásra.

Az új Ptk. meghatározza az okirati elvet, de az erre irányadó részletes szabályokat már külön jogszabályban kívánja rendezni.

Hatodik könyv: Kötelmi jog

Az új Ptk. a kötelmek szabályozásának körében összegzi azokat a diszpozitív szabályokat, amelyek a szerződéses jogviszonyokon kívül az egyéb kötelelem-keletkeztető tényállás alapján létrejött kötelmekre is irányadó.

Az új Ptk. a kötelmi jog általános szabályaitól elkülönülve rendezi a szerződésekre irányadó általános szabályokat.

A kötelmekre vonatkozó közös szabályok esetében az új Ptk. rögzíteni kívánja, hogy a kötelelem szélesebb értelmezési körben értelmezhető, míg a szerződés ezzel szemben egy szűkebb kategóriát jelent.

Hetedik könyv: Öröklési jog

Bár az öröklési jogban számos változás következett be az új Ptk. megalkotásával, ahol az egyes rendelkezések kiterjesztése, valamint az örökhagyó akaratának szabadabb érvényre juttatása volt a cél, így ezzel egy rugalmasabb öröklési szabályozást előidézve.

Ám mindezek ellenére szerkezeti változást nem hozott, kiegészítő alapelvek megállapítása nem volt indokolt.³⁸

Nyolcadik könyv: Záró rendelkezések

A záró rendelkezések az alábbiakat tartalmazzák:

- Értelmező rendelkezések
- Hatálybalépés és átmeneti rendelkezések
- Az Európai Unió jogának való megfelelés

Záró rendelkezések fogalom-meghatározásokat, hatályba léptető rendelkezéseket, illetve úgynevezett jogharmonizációs klauzulákat tartalmaznak.

³⁸ Fehér Könyv 8-32. oldal

6. Összegzés

A 2014. Március 15-től hatályba lépő új Polgári Törvénykönyv létrejöttével egy olyan logikusan felépített joganyag egységes rendszerbe foglalása vált lehetővé, amely a jogkereső közönség számára egy jóval egyszerűbb, gyorsabb és könnyebb áttekinthetőséget, valamint eligazodást eredményez. Mivel a megalkotás során fontos cél volt, hogy ugyanazon fogalmakat, jogi normákat alkalmazzanak a könnyebb érthetőség kedvéért, valamint ugyanazon alapelvek mentén rendezzék a különböző jogterületek szabályait, ezáltal lehetővé vált egyfajta rövidítési, tömörítési mód is.

A kódex szabályainak jelentős része az 1959. évi Polgári Törvénykönyvből származik így elmondható, hogy bár történtek módosítások az egyes szabályok tekintetében, de a hangsúlyt inkább a kódex tartalmi határainak bővítésére, megállapítására illetve belső szerkezetének ésszerű felépítésére fektették.

További követelmény volt, hogy az eddigi különállóan létezett jogterületek szabályainak rendezetlenségét megszüntesse. Az egyes jogágak ugyanazon törvény keretein belül legyenek szabályozva, ne legyenek az egyes törvények között párhuzamos átfedések. Ez a célkitűzés ugyan megvalósult, de még így is maradhatnak olyan egyéb szabályok, amelyek a kódexen kívül fogják rendezni az egyes magánjogi viszonyokat, mintegy a kódex háttér joganyagát képezve.

Mindenképp elmondható, hogy az 1959. évi IV. törvény szabályozását tekintve a jelenlegi magánjogviszonyokhoz mérve elavult és meglehetősen merev volt. Az új Polgári Törvénykönyv megalkotásával egy szakmailag magas színvonalú, összetettebb törvény jött létre, mely így a mai modern viszonyokhoz életszerűbben igazodik, törekszik a magánjogviszonyok minél csekélyebb korlátozására biztosítva ezzel a személyek magánautonómiáját, a tulajdon védelmét és a jogbiztonság erősödését.

Ám mindezen pozitív változások ellenére elmondható, hogy az elkövetkezendő pár évtizedben a bírói gyakorlatra nem vár könnyű feladat, ugyanis az egyes jogviszonyok lejártáig valószínűleg párhuzamosan kell alkalmazniuk a régi és az új Ptk.-t is. Az egyes ügyekben fo-

lyamatosan vizsgálniuk és mérlegelniük kell, hogy a régi Ptk. vagy az új Ptk. rendelkezései az irányadóak.

A jogalkotási tevékenységben is folytatódnak még a munkálatok, mivel az új Ptk. hatályba lépésével esetleges összeütközések keletkezhetnek a háttér joganyagban, melyeket vagy módosítani szükséges vagy pedig teljesen új jogszabály megalkotását kell megcélozni, így tehát elkerülhetetlenné válik a teljes jogrendszer felülvizsgálata.

A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium ezért alkotta meg az úgynevezett Fehér Könyvet, melynek feladata az olyan problémák azonosítása, amelyek az új Ptk. hatálybalépésével merültek fel, röviden tehát jogalkotást és jogalkalmazást segítő funkciót tölt be. Célja egy olyan jogrendszer kialakítása, amely tartalmilag összhangban van az új Ptk. szabályaival, ennek érdekében olyan kiegészítő jogszabályok kerüljenek megalkotásra, amelyek igazodnak a megváltozott magánjogi joganyaghoz. Továbbá feladata, hogy ezek a változások minden jogalkalmazó személyhez eljussanak és azokat a jogalkotó szándéka szerint értelmezzék, valamint az új Ptk. bevezetésével járó fennakadások, jogértelmezési illetve jogalkalmazási problémák elhárítása.

„Összefoglalóan elmondható, hogy az új Ptk. jogrendszerben való megjelenése olyan jelentős hatással van a jogrendszer egészére, és így olyan minőségű és mennyiségű jogalkotási és jogalkalmazási problémát hoz felszínre, melyek azonosításához, megoldási lehetőségeik felvázolásához elengedhetetlen egy Fehér Könyv elkészítése.”³⁹

Az új Ptk. jogalkotási, jogalkalmazási feladatait segítő Fehér Könyv mellett egy 2013. évi CLXXVII. Törvény (röviden Ptké.) is megalkotásra került, mely az új Ptk. hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről tájékoztat.

Az új Ptk. hatálybalépésével további jogalkotási feladatok szükségesek, egyrészt új jogszabályok megalkotásával, másrészt a meglévő jogszabályok módosításával, annak érdekében, hogy egyértelművé váljon a jogalkalmazók számára, hogy melyik Polgári Törvénykönyvet kell az adott ügyben alkalmazni.

³⁹ Fehér Könyv 4. oldal

A Ptké. tartalmazza tehát, hogy az új Polgári Törvénykönyvet mikortól kell alkalmazni és mely anyagi jogviszonyt keletkeztető, módosító, megszüntető tényekre kell alkalmazni, valamint tartalmazza a hatályon kívül helyező normákat és a felhatalmazó rendelkezéseket.

A Ptké. megalkotásának célja olyan átmeneti szabályok megfogalmazása, amelyek az új Ptk. alkalmazására nézve egyfajta zsinórmértékül szolgálnak.

Az átmeneti szabályok meghatározásán kívül a Ptké. hatályon kívül helyezi az 1959. évi IV. törvényt, a családjogi törvényt és a gazdasági társaságokról szóló törvényt is, illetve a Ptké. megfogalmazza az alacsonyabb jogforrások megalkotásáról szóló felhatalmazó rendelkezéseket is.

A Ptké. továbbá lefektet egy fontos átmeneti szabályt is, mely szerint az új Ptk. rendelkezéseit a hatálybalépését követően keletkezett jogviszonyokra, valamint megtett jognyilatkozatokra kell alkalmazni. Ezen kívül a Ptké. az új Ptk. könyveinek sorrendjében rögzíti az egyes jogterületekhez kapcsolódó generális, illetve speciális átmeneti szabályokat.

Ami pedig a cselekvőképesség szabályozását illeti, elmondható, hogy számos változást hozott az új Ptk., ami véleményem szerint mindenképp pozitív irányba tendál. Ilyennek találok a cselekvőképesség - ügycsoportonkénti - részleges korlátozását, amelynek célja a cselekvőképesség legszükségesebb mértékű, valamint csak azokban az ügycsoportokban való korlátozása, amelyeket a gondnokság alá helyezendő személy belátási képessége valóban indokoltá tesz.

Ehhez kapcsolódik még az a változás is, hogy a jövőben a gondnokság alá helyezendő személy hozzátartozóinak feladata azon ügycsoportok megjelölése, amely megítélésük szerint a leginkább indokolt. Ezt egy igazán ésszerű változásnak tartom, hiszen a bíróságnak személyes ismeret hiányában szinte lehetetlen megállapítania, hogy az adott személy belátási képessége mennyiben hiányzik, míg ezzel szemben a hozzátartozók egy háztartásban élnek mindennapjaik a gondnokság alá helyezendő személlyel, így nyilvánvalóan könnyebben ítélik meg belátási képességének mértékét.

Mindezek után úgy gondolom az új Ptk. megalkotása, valamint a külön törvényben szabályozott jogterületek Kódexbe történő integrálása rendkívül indokolt volt, mivel így egy olyan új Polgári Törvénykönyv született, amely már képes önmagában ellátni a mai modern magán-jogviszonyok szabályozását, úgy, hogy az a polgárok számára is közérthető legyen.

A régi Ptk.-val összehasonlítva jóval gyakorlatiasabb, sokkal életszerűbb és mindemellett a legfontosabb, hogy könnyű átláthatóságot és eligazodást biztosít minden jogkereső, valamint jogalkalmazó számára.

Irodalomjegyzék

Tankönyvek, szakkönyvek

1. Fehér Könyv: Az új polgári törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő jogalkotási és jogalkalmazást segítő feladatokról
2. Földi András és Hamza Gábor: A római jog története és intézményei, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest 1996
3. Homoki Nagy Mária: A magyar magánjog történetének vázlata 1848-ig, JatePress, Szeged, 2005
4. Mezey Barna: Magyar jogtörténet, Osiris kiadó, Budapest 2007
5. Kecskés László: Polgári jog – A személyek joga, Dialog Campus kiadó, 2010
6. Kenyeres János, Lovász Csaba, Péterfalvi Attila, Sárközy Szabolcs, Török Gábor: A magánjog alapjai, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2002
7. Dr. Petrik Ferenc: Polgári jog - Kommentár a gyakorlat számára, HVG Orac kiadó, 2013

Jogsabályok

- Magyarország Magánjogi Törvénykönyve 1928
- 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről
- 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről
- 2013. évi CLXXVII. Törvény a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről
- Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya
- Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata
- Az Európa Tanács R. (99) 4 számú ajánlása
- Fogytékossággal élő személyek jogairól szóló Egyezmény

Internetes források

- Az új Polgári Törvénykönyv koncepciója (A Kormány 1003/2003. (I. 25.) Korm. határozatával elfogadott szöveg melléklete a Magyar Közlöny 2003. évi 8. Számában)
Közzétéve: http://www.jogalkotas.hu/files/az_uj_ptk_koncepcioja.pdf
- Magyar ENSZ Társaság: Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata
Közzétéve: <http://www.menszt.hu/layout/set/print/content/view/full/201>
- Magyar ENSZ Társaság: Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya
Közzétéve: <http://www.menszt.hu/layout/set/print/content/view/full/203>
- Répássy Róbert: Jogalkotási feladatok az új Ptk. hatálybalépésével kapcsolatosan
Közzétéve: <http://ptk2013.hu/szakcikkek/repassy-robert-jogalkotasi-feladatok-az-uj-ptk-hatalybalepesevel-kapcsolatosan-mj-201311-641-648-o/2690>
- Ügyvédvilág: Új Ptk. – Fontos változások, gyakorlati problémák I.
Közzétéve: <http://ugyvedvilag.hu/rovatok/konferenciak/uj-ptk-fontos-valtozasok-gyakorlati-problemak-i>
- Ügyvédvilág: Új Ptk. – Fontos változások, gyakorlati problémák II.
Közzétéve: <http://www.ugyvedvilag.hu/rovatok/konferenciak/uj-ptk-fontos-valtozasok-gyakorlati-problemak-ii>
- Vékás Lajos: Egy új polgári törvénykönyv történelmi időszerűségéről
Közzétéve: <http://www.matud.iif.hu/01dec/vekas.html>
- <http://www.kormany.hu/download/7/ac/a0000/%C3%9AJ%20PTK%20-%20sajt%C3%B3h%C3%A1tt%C3%A9ranyag.pdf>